

0-75

А.А. Котвіцька, І.В. Кубарева, О.О. Суриков
А.В. Волкова, А.В. Черкашина
І.О. Лобова, І.О. Сурікова

ОСНОВИ ПРАВА ТА ЗАКОНОДАВСТВА У ФАРМАЦІЇ

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ФАРМАЦЕВТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Серія «Національний підручник»

Започаткована у 2015 році

ОСНОВИ ПРАВА ТА ЗАКОНОДАВСТВА У ФАРМАЦІЇ

Національний підручник
для студентів вищих навчальних закладів

*За редакцією доктора фармацевтичних наук,
професора А. А. Котвіцької*

Харків
НФаУ
«Золоті сторінки»
2016

ББК 67.9 (4 УКР) 303

О-75

Автори: А. А. Котвіцька, І. В. Кубарева, О. О. Суріков, А. В. Волкова, А. В. Черкашина, О. О. Лобова, І. О. Сурікова

Рецензенти: В. М. Толочко, доктор фармацевтичних наук, професор, завідувач кафедри управління та економіки фармації ІПКСФ Національного фармацевтичного університету;

З. М. Мнушко, доктор фармацевтичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри менеджменту та економіки у сімейній медицині Харківської медичної академії післядипломної освіти;

В. М. Пашков, доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного, господарського та екологічного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого

Затверджено

*Міністерством освіти і науки України
як підручник для студентів вищих навчальних закладів
(лист №1/11-83 від 12.01.2016 р.)*

*Підручник виданий як національний відповідно до наказу МОЗ України
від 22.06.2010 р. №502 «Про затвердження робочих груп з питань підготовки
національних підручників для студентів вищих навчальних закладів
IV рівня акредитації, підпорядкованих МОЗ України»*

О-75 Основи права та законодавства у фармації : нац. підруч. для студентів вищ. навч. закл. / А. А. Котвіцька, І. В. Кубарева, О. О. Суріков та ін. ; за ред. А. А. Котвіцької. — Харків : НФаУ : Золоті сторінки, 2016. — 528 с — (Національний підручник).

ISBN 978-966-615-500-2 (серія)

ISBN 978-966-615-483-8

ISBN 978-966-400-378-7

Викладено навчальний матеріал з основ права та законодавчого регулювання фармацевтичної діяльності відповідно до освітньої програми з дисципліни «Фармацевтичне право та законодавство». »Загальноправові положення представлено з урахуванням специфіки та особливостей фармацевтичної діяльності, що дозволяє засвоїти основні правові поняття та категорії й застосовувати їх у практичній діяльності. Програмні питання, що розглядаються, сприяють розширенню та систематизації знань з нормативно-правового регулювання фармацевтичного сектора галузі охорони здоров'я.

Для здобувачів вищої освіти фармацевтичних та медичних ВНЗ, викладачів, працівників практичної фармації та організаторів охорони здоров'я.

ББК 67.9 (4 УКР) 303

ISBN 978-966-615-500-2 (серія)

ISBN 978-966-615-483-8

ISBN 978-966-400-378-7

© Національний фармацевтичний університет, 2016
© А. А. Котвіцька, І. В. Кубарева, О. О. Суріков,
А. В. Волкова, А. В. Черкашина, І. О. Лобова,
І. О. Сурікова, 2016

ЗМІСТ

Умовні скорочення	8
Передмова	10
РОЗДІЛ 1. Правові основи організації охорони здоров'я	13
1.1. Загальна характеристика права, його соціальна цінність. Поняття, ознаки, принципи, функції та джерела.....	13
1.2. Мораль і право в системі соціальних норм.....	19
1.3. Поняття, ознаки, структура норми права.....	20
1.4. Правова система. Характеристика її основних елементів....	24
1.5. Поширення правових систем у світі. Правова система України.....	28
1.6. Правопорушення, його ознаки та види.....	31
1.7. Становлення та розвиток права на охорону здоров'я та фармацевтичне забезпечення в країнах світу.....	34
1.8. Закріплення права на охорону здоров'я в міжнародному законодавстві.....	37
1.9. Право на охорону здоров'я в нормативно-правових актах організацій регіонального рівня.....	40
1.10. Регламентація права на охорону здоров'я в Україні.....	42
РОЗДІЛ 2. Система законодавства та його структура. Систематизація нормативно-правових актів	47
2.1. Поняття та ознаки системи законодавства.....	48
2.2. Система права та законодавства, їх співвідношення та взаємозв'язок. Види структури системи законодавства.....	48
2.3. Галузі та інститути законодавства.....	50
2.4. Фармацевтичне законодавство та його місце в системі правових знань.....	53
2.5. Становлення та розвиток фармацевтичного права та законодавства як науки та навчальної дисципліни.....	56
2.6. Нормативно-правовий акт, його ознаки та види. Юридична сила нормативно-правових актів.....	61
2.7. Поняття, ознаки та класифікація законів.....	65
2.8. Види підзаконних нормативно-правових актів.....	68
2.9. Дія нормативно-правових актів.....	70
2.10. Поняття і форми систематизації нормативно-правових актів.....	72
РОЗДІЛ 3. Організаційно-правові форми фармацевтичної діяльності	77
3.1. Становлення та розвиток аптечної справи в Україні.....	77
3.2. Фармацевтична діяльність, її сутність.....	86
3.3. Зміст права на здійснення фармацевтичної діяльності.....	88

3.4. Організаційно-правові форми фармацевтичної діяльності.	90
3.5. Поняття та предмет правового регулювання фармацевтичної діяльності.....	95
3.6. Лікарські засоби та вироби медичного призначення як об'єкти правовідносин.....	97
3.7. Ринок як комплексна правова категорія. Характеристика фармацевтичного ринку.....	103
3.8. Поняття, види суб'єктів та об'єктів фармацевтичної діяльності.....	107
3.9. Фармацевтичні організації, їх типи, характеристика як суб'єктів фармацевтичного ринку.....	115
РОЗДІЛ 4. Державна політика та державне регулювання охорони здоров'я та фармацевтичного сектора.....	125
4.1. Моделі охорони здоров'я, загальні принципи організації та фінансування.....	126
4.2. Міжнародний досвід формування державної політики в галузі охорони здоров'я та фармації.....	130
4.3. Фармацевтична діяльність у різних країнах світу. Методи та форми державного регулювання.....	134
4.4. Нормативно-правове регулювання фармацевтичної діяльності в країнах Європейського Союзу.....	141
4.5. Державна політика охорони здоров'я в Україні, її основні напрямки. Суб'єкти формування державної політики.....	145
4.6. Система державного регулювання фармацевтичної діяльності в Україні, органи управління та законотворення.....	150
4.7. Гармонізація фармацевтичного законодавства України з європейськими нормами.....	154
РОЗДІЛ 5. Основні механізми державного регулювання обігу лікарських засобів.....	159
5.1. Державне регулювання обігу лікарських засобів. Основні принципи, регуляторні функції та механізми.....	160
5.2. Нормативно-правове регулювання системи забезпечення якості лікарських засобів.....	167
5.3. Ліцензування фармацевтичної діяльності як важливий механізм державного регулювання.....	175
5.4. Стандартизація у фармацевтичній діяльності.....	184
5.5. Сертифікація у фармацевтичній діяльності як гарантія якості лікарських засобів.....	190
5.6. Державна реєстрація лікарських засобів та їх допуск до медичного використання.....	194
5.7. Державний контроль за просуванням (промоцією) лікарських засобів на ринку. Реклама лікарських засобів.....	201
5.8. Податки як економічна, соціальна та правова категорії. Система оподаткування лікарських засобів та виробів медичного призначення.....	206
5.9. Законодавчі основи фармацевтичного ціноутворення. Особливості формування ціни на ліки. Державне регулювання цін на ліки.....	212

РОЗДІЛ 6. Правове регулювання окремих видів фармацевтичної діяльності в Україні.....	224
6.1. Правові основи діяльності підприємств з оптової та роздрібною реалізації лікарських засобів.....	225
6.2. Правові основи дистрибуції.....	230
6.3. Номенклатурно-правові та класифікаційно-правові групи лікарських засобів.....	236
6.4. Державне регулювання та контроль обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів у закладах охорони здоров'я та аптечних закладах.....	243
6.5. Законодавчі основи забезпечення населення медичними імунобіологічними препаратами.....	250
6.6. Правові аспекти діяльності медичних представників.....	256
6.7. Правові аспекти зовнішньоекономічної діяльності та митного регулювання експорту/імпорту лікарських засобів... ..	261
6.8. Державний контроль якості лікарських засобів та виробів медичного призначення, ввезених на митну територію України.....	270
РОЗДІЛ 7. Морально-етичні аспекти фармацевтичної діяльності... ..	282
7.1. Історичні аспекти морально-етичних норм медицини та фармації.....	282
7.2. Фармацевтична етика та деонтологія: визначення, принципи, основна функція.....	284
7.3. Міжнародний досвід розробки та впровадження етичних кодексів фармацевтів.....	287
7.4. Етичний кодекс фармацевтичних працівників України: мета, завдання, структура.....	289
7.5. Механізм дії Етичного кодексу фармацевтичних працівників України.....	292
7.6. Права та обов'язки фармацевтичних працівників з урахуванням положень Етичного кодексу.....	294
РОЗДІЛ 8. Фармацевтичне законодавство у системі права соціального захисту.....	298
8.1. Поняття та загальносоціальні функції права соціального забезпечення.....	298
8.2. Предмет, метод, принципи, джерела права соціального забезпечення.....	300
8.3. Організаційно-правові форми соціального забезпечення населення.....	305
8.4. Фармацевтичне обслуговування як одна із форм соціального забезпечення.....	310
8.5. Пільговий відпуск лікарських засобів, його нормативно-правове регулювання. Критерії визначення пільгових категорій та груп населення....	311
8.6. Реімбурсація вартості фармацевтичної допомоги як ефективний соціально-економічний механізм забезпечення її доступності населенню.....	321

РОЗДІЛ 9. Правовий статус суб'єктів правовідносин в охороні здоров'я та фармацевтичному секторі України.....	327
9.1. Поняття та склад правовідносин в охороні здоров'я та в фармацевтичному секторі.....	327
9.2. Правовий статус медичних та фармацевтичних працівників, їх права та обов'язки.....	332
9.3. Поняття та форми соціального та правового захисту медичних та фармацевтичних працівників.....	336
9.4. Визначення поняття «пацієнт». Права пацієнта.....	345
9.5. Громадські об'єднання у фармації, їх роль, значення, правовий статус.....	347
РОЗДІЛ 10. Правове регулювання професійної діяльності фахівців фармації.....	353
10.1. Система підготовки фармацевтичних кадрів в країнах світу та Україні.....	353
10.2. Правовий статус випускників вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладів. Поняття про інтернатуру та порядок її проходження.....	358
10.3. Спеціалізація за фахом та циклове удосконалення як форми підвищення професійних знань провізорів.....	365
10.4. Порядок проведення атестації провізорів, її види, кваліфікаційні категорії.....	368
10.5. Кваліфікаційні характеристики професій та вимоги до фармацевтичних кадрів.....	372
РОЗДІЛ 11. Особливості регулювання праці фармацевтичних працівників.....	391
11.1. Трудове право: поняття, предмет та система.....	391
11.2. Джерела трудового права. Кодекс законів про працю як основне джерело трудового права.....	393
11.3. Колективний договір (угода), його значення у регулюванні трудових відносин, зміст, порядок укладання....	404
11.4. Порядок укладення трудового договору.....	407
11.5. Робочий час, його види, нормування в закладах охорони здоров'я та аптечних закладах.....	412
11.6. Право працюючих на відпочинок, його зміст. Види відпусток, їх характеристика.....	416
11.7. Система оплати праці фармацевтичних працівників.....	423
11.8. Матеріальна відповідальність в аптечних закладах, її види, документальне оформлення.....	426
РОЗДІЛ 12. Екологічне право та фармацевтична діяльність..	432
12.1. Екологічні правовідносини у системі екологічного права. Класифікація джерел екологічного права.....	433
12.2. Екологічна безпека та її правове забезпечення.....	435
12.3. Основні завдання та принципи здійснення екологічної експертизи.....	438
12.4. Екологічний аудит, його зміст, форми та порядок проведення.....	442

12.5.Санітарно-епідеміологічний нагляд, нормативно-правове регулювання, основні заходи.....	445
12.6.Екологічні правопорушення, види відповідальності за їх скоєння.....	448
12.7.Державний контроль за дотриманням законодавства з питань санітарного та епідеміологічного благополуччя населення при здійсненні фармацевтичної діяльності.....	450
12.8.Характеристика основних видів негативного впливу фармацевтичного виробництва на навколишнє середовище...	453
12.9.Санітарно-протиепідемічний режим аптечних закладів..	459
12.10.Протипожежний нагляд на фармацевтичних підприємствах та в аптечних закладах.....	463
РОЗДІЛ 13. Юридична відповідальність фармацевтичних працівників за професійно-посадові правопорушення.....	470
13.1.Юридична відповідальність: поняття, ознаки, принципи та функції.....	471
13.2.Види юридичної відповідальності відповідно до галузевої структури права.....	473
13.3.Адміністративне право та адміністративна відповідальність, поняття, предмет та джерела. Склад адміністративних правопорушень.....	476
13.4.Дисциплінарна відповідальність працівників фармації...	481
13.5.Цивільне право, відповідальність у цивільному праві, її підстави, поняття та види.....	482
13.6.Кримінальне право: поняття, предмет і завдання.....	484
13.7.Кримінальна відповідальність медичних та фармацевтичних працівників.....	487
13.8.Злочини проти здоров'я населення у разі здійснення фармацевтичної діяльності: поняття та види.....	493
РОЗДІЛ 14. Законодавчі основи державного нагляду (контролю) у сфері обігу лікарських засобів та виробів медичного призначення.....	496
14.1.Правові та організаційні принципи державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.....	497
14.2.Види перевірок фармацевтичних закладів, порядок їх проведення.....	502
14.3.Відповідальність за порушення законодавства на різних етапах обігу лікарських засобів.....	507
14.4.Особливості державного нагляду під час перевірки суб'єктів господарської діяльності з питань оподаткування та ціноутворення.....	509
14.5.Відповідальність за порушення у сфері оподаткування та ціноутворення у фармації.....	515
Список використаних джерел.....	520